

ועוד: ששניהם אינם מצווים בקדושה (בהקדשתם), שאין צורך להקדיש אותם. שהרי הבכור קדושתו היא מרחם אמו, ואת ראשית הגז אין צורך להקדיש, שהרי אין בה כל קדושה (ואילו את מעשר בהמה הריהו מקדיש בהעברה תחת השבט); וכן בשניהם מותרת המכירה, שיכול הכהן למכור את הבכור וכן את ראשית הגז שניתן לו (ואילו מעשר אינו נמכר). ומעתה יש להעדיף את

הגזירה השווה שבין ראשית הגז ובכור מהגזירה השווה שבין ראשית הגז ומעשר בהמה, שכן הנך [אלה] הצדדים המשותפים שבין ראשית הגז ובכור הם נפישין [מרובים] מהצדדים המשותפים שבין ראשית הגז ומעשר בהמה! ומשיבים: בכל זאת עדיפה היא הגזירה שווה שבין ראשית הגז ומעשר בהמה, כי דבר הנוהג בעל חיים הפשוט (הרגיל, זה שאינו ولد ראשון לאמו), כראשית הגז, מדבר הפשוט כמעשר בהמה, עדיף ליה [17] ללמוד בגזירה שווה.

א שנינו במשנתנו כי דין ראשית הגז אינו נוהג אלא ברחלים בלבד. ושואלים: מנא הני מילי [מנין הדברים הללו]? אמר רב חסדא: אתיא [בא] גלמוד הדבר מגזירה שווה של המילים "גזירה" "גזירה", ומפרט את דבריו, כתיב הכא [נאמר כאן, בדין ראשית הגז] "וראשית גז צאנך תתן לו" (דברים יח, ד), וכתיב התם [נאמר שם, בדברי איוב] "ומגז כבשי יתחמם" (איוב לא, ט), מה הגזירה האמורה להלן באיוב, הריהי כבשים, אף הגזירה האמורה כאן בראשית הגז, הריהי זו שבכבשים. ושואלים: ונילף [ושנלמד] גזירה שווה של המילים הללו "גזירה" (שבראשית הגז) ו"גזירה" מהנאמר בדין הבכור ("לא תעבוד בככור שורך ולא תגז בככור צאנך", דברים טו, ט), וכשם שבככור לא רק גזירתו של הכבש אלא אף גזירתו של השור, אסורה, כן יהא במצות ראשית הגז! דתניא [שכן שנויה ברייתא] על הכתוב "לא תעבוד בככור שורך ולא תגז בככור צאנך" – אין לי מתוך פסוק זה אלא שבככור שור אסור בעבודה ובככור צאן אסור בגזיה, ומנין ליתן האמור של זה בזה, ואת האמור של זה בזה, שבככור השור אסור אף בעבודה? לכך תלמוד לומר (מלמדנו הנאמר) "לא תעבוד ולא תגז", כיו"ו יתירה, שאסורה הגזירה גם בבכור השור. ומעתה נאמר שגם במצות ראשית הגז נכלל אף גזירתו של השור, ולא רק זה של הששה בלבד! ומשיבים: אין לומר כן, כיון שאמר קרא [הכתוב] במצות ראשית הגז לכהן "תתן לו" – הרי זה מורה שצריכה היא להיות נתינה של ממש לכהן עצמו, באופן שיכול הכהן ליהנות ממנה במלבושיו, ולא נתינה שאינה מועילה אלא לשקן. ואף גזירת השור אינה ראויה למלבוש אדם, אלא לשק בלבד. ומקשים: אלא מעתה שטעם הפטור בגזית השור אינו אלא משום שאין היא ראויה לעשיית בגד לכהן, מעתה הנוצה (שיער) של עזים ליחיוב [שתחתויב] בראשית הגז, שהרי אפשר לעשות ממנה בגד! ומשיבים: בעיני [צריכים אנו] בחיוב ראשית הגז דבר הבא מן הצאן על ידי מעשה גזיה, ואילו בננוצה של עזים ליכא [אין כאן] דבר הבא על ידי מעשה גזיה, שאין הנוצה נגזרת אלא נחלשת. ושואלים על הסבר זה: מאן [מי] החכם ששמעת ליה [אותן] שאמר האי סברא [סברה זו], שאין מתחייב בראשית הגז אלא דבר הבא על ידי מעשה של גזייה? הלא ר' יוסי

הוא (כמובא בהמשך הדברים), והא מודי [הרי מודה] ר' יוסי במידי דאורחיה [בדבר שדרכו] בהסרה מן הצאן שלא בדרך גזייה, שאף הוא חייב בראשית הגז. ומעתה, גם נוצה של עזים, שדרכה בתלישה, תהא חייבת בראשית הגז! אלא יש לפרש שטעם הדבר שראשית הגז נוהג ברחלות בלבד כדרך שאמר ר' יהושע בן לוי על הכתוב (הנאמר מייד לאחר מצות נתינת ראשית הגז לכהן) "כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטין לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים" (דברים יח, ה), ולמדים שמן הנאמר "לעמוד לשרת" למדים אנו שתהא הגזירה הניתנת לכהן דווקא דבר הראוי לעשות ממנו לשירות במקדש, כתכלול לבגדי כהונה. הכא נמי [כאן גם כן] בהסבר הטעם מדוע מצות ראשית הגז נוהגת רק ברחלות, שכן רק מהן ניתן להפיק צמר שיהא דבר הראוי לשירות, בבגדי הכהנים. ושואלים: אלא מעתה שלמדנו מכאן מקורה של ההלכה שראשית הגז באה דווקא מן הרחלות, גזירה שווה זו "גזירה" "גזירה" שהובאה למעלה, למאי אתא [קמה היא באה]? ומשיבים: לכדתנא דבי [כבוש ששנה החכם של בית מדרשו] של ר' ישמעאל. דתנא דבי [שכן שנה החכם של בית מדרשו] של ר' ישמעאל: כבשים שצמרן קשה פטורים מראשית הגז, שנאמר "ומגז כבשי יתחמם", שגזיה היא זו שראויה לחמם, ומאחר וגזית הצמר הקשה אינה מחממת – אין מצות ראשית הגז נוהגת בה.

ב ועוד בדיני ראשית הגז, תני חדא [שנויה ברייתא אחת]: הגזוז את צמרן של העזים או זה שצמרן של העזים, המושם על גזיהם, ויהא ראשית הגז. ותניא אידך [ושנויה ברייתא אחרת]: הגזוז את העזים – פטור מראשית הגז, ואולם השוטף את הרחלים – הצמר הנחלת אב שטיפה חייב בראשית הגז! ומשיבים: לא קשיא [אין זה קשה]. שכן הא [ברייתא זו] המחייבת את הצמר הנשטף מהרחלים בראשית הגז, הריהי כשיטת רבנן [וחכמים], ואילו הא [ברייתא זו] הפוטרת את הצמר הנשטף מראשית הגז הריהי כשיטתו של ר' יוסי. ומסבירים מה היא מחלוקת זו שבין סבורין [ושכן שנויה ברייתא] על הנאמר בדין הלקט "ובקוצרכם את קציר ארצכם... ולקט קצירך לא תלקט" (ויקרא כג, כב), "לקט קצירך" – בא להגדיש שדווקא התבואה הנקצרת היא שנוהג בה דין לקט, ולא נוהג דין לקט בתבואת קיטוף.

תוספות

מנא הני מילי – פירוש: דראשית הגז אינו נוהג אלא ברחלים ולא בעזים, דעזים נמי אקרו יצאין, דכתיב (בראשית כז) "לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים"; **אתיא** גזירה גזירה – אף על גב דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן – גזירה מילתא בעלמא הוא דגז דכבשים הוא, ואין זה דבר חדש. וקצת משמע דגזירה שוה היא, מדפריך בסמוך: אלא "גזירה" "גזירה" למאי אתא? מכל מקום אינו דבר חדש. **ולילף** גזירה גזירה מבכור – ואם תאמר: והיכי מציינן למילף מבכור דאפילו שור, הא "צאן" כתיב! ויש לומר: דהוא אמינא ד"צאן" לאו דוקא, כי היכי ד"לא תגז בכור צאנך" לאו דוקא.

ועוד בדיני ראשית הגז, תני חדא [שנויה ברייתא אחת]: הגזוז את צמרן של העזים או זה שצמרן של העזים, המושם על גזיהם, ויהא ראשית הגז. ותניא אידך [ושנויה ברייתא אחרת]: הגזוז את העזים – פטור מראשית הגז, ואולם השוטף את הרחלים – הצמר הנחלת אב שטיפה חייב בראשית הגז! ומשיבים: לא קשיא [אין זה קשה]. שכן הא [ברייתא זו] המחייבת את הצמר הנשטף מהרחלים בראשית הגז, הריהי כשיטת רבנן [וחכמים], ואילו הא [ברייתא זו] הפוטרת את הצמר הנשטף מראשית הגז הריהי כשיטתו של ר' יוסי. ומסבירים מה היא מחלוקת זו שבין סבורין [ושכן שנויה ברייתא] על הנאמר בדין הלקט "ובקוצרכם את קציר ארצכם... ולקט קצירך לא תלקט" (ויקרא כג, כב), "לקט קצירך" – בא להגדיש שדווקא התבואה הנקצרת היא שנוהג בה דין לקט, ולא נוהג דין לקט בתבואת קיטוף.

עיונים
בקדושה הצעות פירוש העלו המפרשים בהסבר הדברים. יש שכתב כי שווים הבכור וראשית הגז, שניהם אינם מצווים להקדיש שיעשה בהם. ואולם מסביבות שנות: שהבכור אינו צריך שקדושהו, כיון שהוא קדוש מרחם אמו (ומכאן תהא המלי'מ על דברי הרמב"ם, הלכות בכורים פ"א ה"ד שכתב שמנצה להקדיש בכור בהמה טהורה, ואמר "הרי זה קדוש"). ואילו ראשית הגז אינה נצרכת להקדישה, שכן אין בה כל קדושה (רש"י). ואמר יש הסבורים כי יש קדושה בראשית הגז, וכדרך שכתב הרשב"א (עשה צא) בדין ראשית הגז: "קדש ראשית גזך". והסבירו את ההשוואה שבין בכור לראשית הגז, שכדרך שקדושת הבכור אינה חלה אלא בו עצמו, ולא בגולל לאחריו. כן היא קדושת הגז שאין מתקדש אלא הניתן לכהן ולא שאר הגזיה (ובניגוד למעשר בהמה, שיש אופן שאף התשעיר עשר מתקדשים עם העשירי (ענין בכורות ס"ב, ערוך בשם רבינו חננאל). והרי זה שלא כהסברם של התוס' (בשלהי העמוד הקודם) שהשוואה זו כלולה בנאמר "לפני".

ועוד הביא רש"י בלשון אחרת שיש המפרשים את הלשון "בקדושה" כמתכוונת לענין קידושי אשה. שכן הן הבכור והן ראשית הגז נחשבים כנכסי הכהן, ולכן יכול לקדש בהם את האשה (בבא קמא ג"א), וראשית הגז שכאמור למעלה בשטת רש"י אין בגזיה כל קדושה, ודאי הוא שיכול הכהן להיתר לאשה כספק קידושה. מה שאין כן במעשר בהמה, שאין הוא נכסי הכהן לענין שיקדש בו את האשה, שכן אין מעשר בהמה נמכר (כמובא בסוגיית בכורות לב"א). ודחה רש"י את הדברים ("לאו מלתא היא"), שכן אף על פי כן הרי זה ממון בעלים, ומקדשים בו את האשה. **מנא הני מילי** הסבירו המפרשים כי עיקרה של שאלה זו על האמור במשנתנו שראשית הגז נוהג ברחלות בלבד, ומשמע שבא למעט את גזית העזים. ועל כך תהו מנין דברים אלה, שהרי בכתוב נאמר "וראשית גז צאנך", ואף העזים ככלל "צאנך", וכפי שנאמר (בראשית כו, ט) "לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים" (תוס').

אתיא גזירה גזירה תהו המפרשים על דרשה זו, שהרי כלל הוא שאין למדים דברי תורה מדברי קבלה (והגיה י"ב, בבא קמא ב"ב), ו"דברי קבלה" הריהם דברי הנביאים והכתובים (רש"י בבא קמא

שם) ומעתה כיצד נלמד דין ראשית הגז האמור בתורה מדבר הכתוב בספר איוב שבכתובים. והשיבו שאין זה לימוד בדרך גזירה שווה, אלא כגילוי והסבר לדבר, שבאה השוואת הכתובים ללמדנו כי הלשון "גזירה" מתייחסת דווקא לכבשים. והרי זה שלא כמורה שווה הבאה להשמיענו דין חדש. אכן הוסיפו כי מהמטין הסוגיה בה שאלו מה מלמדנו "גזירה" "גזירה" (לאחר שכבר למדנו באופן שונה מקורה של ההלכה במשנתנו שאין ראשית הגז אלא ברחלים) – משמע שגזירה שווה של ממש היא זו. ומכל מקום סיכמו כי אין השוואה זו של "גזירה" "גזירה" באה ללמדנו דבר חדש (תוס').

תלמוד לומר לא תעבוד ולא תגז שכן היינו הגוספת שבכתוב "לא תגז" נדרשת לרבות גזיה בשור ועבדוה בשוה. ו"שור" מוסיף על ענין ראשון, ולמדנו שניהם זה מזה" (רש"י בכורות כ"א). – שבתחילה באה הרי"ו הגוספת ללמדנו איסור גזיה אף בשור. ולאחר מכן למדים אנו בהיקף השור והשנה, שכשם שהשור אסור בעבודה ובגזיה, כך השנה אסור בגזיה ובעבודה. והוסיפו אחרונים כי הרי"ו שבכתוב "לא תגז" משמשת לקריאת הכתוב כאומר "לא תעבוד ולא תגז בכור שורך ובכור צאנך". ובטעם הדבר שלא אמר כן הכתוב במפורש הסבירו שאחז הכתוב בדרך השגורה בעולם, שהשור משמש לעבודה והשנה נועד לגזיה (תרו"ח).

אורה ההלכה
לעמוד לשרת דבר הראוי לשירות אין חייבים בראשית הגז אלא הכבשים בלבד, זכרים ונקבות. כ"י יהושע בן לוי. (רמב"ם ספר זרעים הלכות כ"א פ"י ה"ד, שו"ע י"ד של"ג, ב).

כבשים שצמרן קשה היה צמר הכבשים קשה ואינו ראוי ללבישה – פטור מראשית הגז. כתנא דבי ר' ישמעאל. (רמב"ם שם. שו"ע שם).

לקט קצירך ולא לקט קיטוף היה קוצר או תולש דבר שדרכו להיתלש ואחר שקצר מלא וזרעו או תלש מלא קומצו הכהו קין ונפל מיודו על הארץ – אינו לקט, והרי זה של בעל הבית. כתנא קמא. (רמב"ם שם הלכות מתנות עניים פ"ד ה"ב).

ועוד: ששניהם אינם מצווים בקדושה (בהקדשתם), שאין צורך להקדיש אותם. שהרי הבכור קדושתו היא מרחם אמו, ואת ראשית הגז אין צורך להקדיש, שהרי אין בה כל קדושה (ואילו את מעשר בהמה הריהו מקדיש בהעברה תחת השבט); וכן בשניהם מותרת המכירה, שיכול הכהן למכור את הבכור וכן את ראשית הגז שניתן לו (ואילו מעשר אינו נמכר). ומעתה יש להעדיף את

הגזירה השווה שבין ראשית הגז ובכור מהגזירה השווה שבין ראשית הגז ומעשר

בהמה, שכן הנך [אלה] הצדדים המשותפים שבין ראשית הגז ובכור הם נפישין [מרובים] מהצדדים המשותפים שבין ראשית הגז ומעשר בהמה! ומשיבים: בכל זאת עדיפה היא הגזירה שווה שבין ראשית הגז ומעשר בהמה, כי דבר הנוהג בעל חיים הפשוט (הרגיל, זה שאינו ولد ראשון לאמו), כראשית הגז, מדבר הפשוט כמעשר בהמה, עדיף ליה [17] ללמוד בגזירה שווה.

א שנינו במשנתנו כי דין ראשית הגז אינו נוהג אלא ברחלים בלבד. ושואלים: מנא הני מילי [מנין הדברים הללו]? אמר רב חסדא: אתיא [בא] גלמוד הדבר מגזירה שווה של המילים "גזירה" "גזירה", ומפרט את דבריו, כתיב הכא [נאמר כאן, בדין ראשית הגז] "וראשית גז צאנך תתן לו" (דברים יח, ד), וכתיב התם [נאמר שם, בדברי איוב] "ומגז כבשי יתחמם" (איוב לא, ט), מה הגזירה האמורה להלן באיוב, הריהי כבשים, אף הגזירה האמורה כאן בראשית הגז, הריהי זו שבכבשים. ושואלים: ונילף [ושנלמד] גזירה שווה של המילים הללו "גזירה" (שבראשית הגז) ו"גזירה" מהנאמר בדין הבכור ("לא תעבוד בככור שורך ולא תגז בככור צאנך", דברים טו, ט), וכשם שבככור לא רק גזירתו של הכבש אלא אף גזירתו של השור, אסורה, כן יהא במצות ראשית הגז! דתניא [שכן שנויה ברייתא] על הכתוב "לא תעבוד בככור שורך ולא תגז בככור צאנך" – אין לי מתוך פסוק זה אלא שבככור שור אסור בעבודה ובכור צאן אסור בגזיה, ומנין ליתן האמור של זה בזה, ואת האמור של זה בזה, שבככור השור אסור אף בעבודה? לכך תלמוד לומר (מלמדנו הנאמר) "לא תעבוד ולא תגז", כיו"ו יתירה, שאסורה הגזירה גם בבכור השור. ומעתה נאמר שגם במצות ראשית הגז נכלל אף גזירתו של השור, ולא רק זה של הששה בלבד! ומשיבים: אין לומר כן, כיון שאמר קרא [הכתוב] במצות ראשית הגז לכהן "תתן לו" – הרי זה מורה שצריכה היא להיות נתינה של ממש לכהן עצמו, באופן שיכול הכהן ליהנות ממנה במלבושיו, ולא נתינה שאינה מועילה אלא לשקן. ואף גזירת השור אינה ראויה למלבוש אדם, אלא לשק בלבד. ומקשים: אלא מעתה שטעם הפטור בגזית השור אינו אלא משום שאין היא ראויה לעשיית בגד לכהן, מעתה הנוצה (שיער) של עזים ליחיוב [שתחתויב] בראשית הגז, שהרי אפשר לעשות ממנה בגד! ומשיבים: בעיני [צריכים אנו] בחיוב ראשית הגז דבר הבא מן הצאן על ידי מעשה גזיה, ואילו בננוצה של עזים ליכא [אין כאן] דבר הבא על ידי מעשה גזיה, שאין הנוצה נגזרת אלא נחלשת. ושואלים על הסבר זה: מאן [מי] החכם ששמעת ליה [אותן] שאמר האי סברא [סברה זו], שאין מתחייב בראשית הגז אלא דבר הבא על ידי מעשה של גזייה? הלא ר' יוסי

הוא (כמובא בהמשך הדברים), והא מודי [הרי מודה] ר' יוסי במידי דאורחיה [בדבר שדרכו] בהסרה מן הצאן שלא בדרך גזייה, שאף הוא חייב בראשית הגז. ומעתה, גם נוצה של עזים, שדרכה בתלישה, תהא חייבת בראשית הגז! אלא יש לפרש שטעם הדבר שראשית הגז נוהג ברחלות בלבד כדרך שאמר ר' יהושע בן לוי על הכתוב (הנאמר מייד לאחר מצות נתינת ראשית הגז לכהן) "כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטין לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים" (דברים יח, ה), ולמדים שמן הנאמר "לעמוד לשרת" למדים אנו שתהא הגזירה הניתנת לכהן דווקא דבר הראוי לעשות ממנו לשירות במקדש, כתכלול לבגדי כהונה. הכא נמי [כאן גם כן] בהסבר הטעם מדוע מצות ראשית הגז נוהגת רק ברחלות, שכן רק מהן ניתן להפיק צמר שיהא דבר הראוי לשירות, בבגדי הכהנים. ושואלים: אלא מעתה שלמדנו מכאן מקורה של ההלכה שראשית הגז באה דווקא מן הרחלות, גזירה שווה זו "גזירה" "גזירה" שהובאה למעלה, למאי אתא [קמה היא באה]? ומשיבים: לכדתנא דבי [כבוש ששנה החכם של בית מדרשו] של ר' ישמעאל. דתנא דבי [שכן שנה החכם של בית מדרשו] של ר' ישמעאל: כבשים שצמרן קשה פטורים מראשית הגז, שנאמר "ומגז כבשי יתחמם", שגזיה היא זו שראויה לחמם, ומאחר וגזית הצמר הקשה אינה מחממת – אין מצות ראשית הגז נוהגת בה.

ב ועוד בדיני ראשית הגז, תני חדא [שנויה ברייתא אחת]: הגזוז את צמרן של העזים או זה שצמרן של העזים, המושם על גזיהם, ויהא ראשית הגז. ותניא אידך [ושנויה ברייתא אחרת]: הגזוז את העזים – פטור מראשית הגז, ואולם השוטף את הרחלים – הצמר הנחלת אב שטיפה חייב בראשית הגז! ומשיבים: לא קשיא [אין זה קשה]. שכן הא [ברייתא זו] המחייבת את הצמר הנשטף מהרחלים בראשית הגז, הריהי כשיטת רבנן [וחכמים], ואילו הא [ברייתא זו] הפוטרת את הצמר הנשטף מראשית הגז הריהי כשיטתו של ר' יוסי. ומסבירים מה היא מחלוקת זו שבין סבורין [ושכן שנויה ברייתא] על הנאמר בדין הלקט "ובקוצרכם את קציר ארצכם... ולקט קצירך לא תלקט" (ויקרא כג, כב), "לקט קצירך" – בא להגדיש שדווקא התבואה הנקצרת היא שנוהג בה דין לקט, ולא נוהג דין לקט בתבואת קיטוף.

הקולום

כבשים... עזים
מספר גזעים יש של עזים ושל כבשים, השונים זה מזה בכמה וכמה מתכונותיהם. עם זאת מתואר המשנה והתלמוד עולה כי הכבשים עליהם מדובר דומים לכבש האוואסי, מקבוצת בעלי האלהי השמנה (orientalis playtura), המצוי בימינו בארץ ישראל, והעו עליה מדובר דומה לעו הארץ ישראלית (mambrica). צמורו של הכבש לבן דך ומקורו, לעומת שיער שחור וקשה של העזים. לכבש יש אליה – זנב ארוך ועבה ומלא שומן, לעומת זנב קצר וזקוף של העז. אוזניו של טלה הכבש קצרות, ושל גזי העזים – ארוכות ומודולדות. לתייש, הזכר שבעזים, יש זקן, מה שאין כן לאייל לעז הנקבה יש קנינים, אבל לא לרחל. כמו כן הם נבדלים זה מזה בקולות הפעיה שלהם.

קדושה הצעות פירוש העלו המפרשים בהסבר הדברים. יש שכתב כי שווים הבכור וראשית הגז, שניהם אינם מצווים להקדיש שיעשה בהם. ואולם מסביבות שנות: שהבכור אינו צריך שקדושהו, כיון שהוא קדוש מרחם אמו (ומכאן תהא המלי'מ על דברי הרמב"ם, הלכות בכורים פ"א ה"ד שכתב שמנצה להקדיש בכור בהמה טהורה, ואמר "הרי זה קדוש"). ואילו ראשית הגז אינה נצרכת להקדישה, שכן אין בה כל קדושה (רש"י). ואמר יש הסבורים כי יש קדושה בראשית הגז, וכדרך שכתב הרשב"א (עשה צא) בדין ראשית הגז: "קדש ראשית גזך". והסבירו את ההשוואה שבין בכור לראשית הגז, שכדרך שקדושת הבכור אינה חלה אלא בו עצמו, ולא בגולל לאחריו. כן היא קדושת הגז שאין מתקדש אלא הניתן לכהן ולא שאר הגזיה (ובניגוד למעשר בהמה, שיש אופן שאף התשעיר עשר מתקדשים עם העשירי (ענין בכורות ס"ב, ערוך בשם רבינו חננאל). והרי זה שלא כהסברם של התוס' (בשלהי העמוד הקודם) שהשוואה זו כלולה בנאמר "לפני".

ועוד הביא רש"י בלשון אחרת שיש המפרשים את הלשון "בקדושה" כמתכוונת לענין קידושי אשה. שכן הן הבכור והן ראשית הגז נחשבים כנכסי הכהן, ולכן יכול לקדש בהם את האשה (בבא קמא ג"א), וראשית הגז שכאמור למעלה בשטת רש"י אין בגזיה כל קדושה, ודאי הוא שיכול הכהן להיתר לאשה כספק קידושה. מה שאין כן במעשר בהמה, שאין הוא נכסי הכהן לענין שיקדש בו את האשה, שכן אין מעשר בהמה נמכר (כמובא בסוגיית בכורות לב"א). ודחה רש"י את הדברים ("לאו מלתא היא"), שכן אף על פי כן הרי זה ממון בעלים, ומקדשים בו את האשה. **מנא הני מילי** הסבירו המפרשים כי עיקרה של שאלה זו על האמור במשנתנו שראשית הגז נוהג ברחלות בלבד, ומשמע שבא למעט את גזית העזים. ועל כך תהו מנין דברים אלה, שהרי בכתוב נאמר "וראשית גז צאנך", ואף העזים ככלל "צאנך", וכפי שנאמר (בראשית כו, ט) "לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים" (תוס').

אתיא גזירה גזירה תהו המפרשים על דרשה זו, שהרי כלל הוא שאין למדים דברי תורה מדברי קבלה (והגיה י"ב, בבא קמא ב"ב), ו"דברי קבלה" הריהם דברי הנביאים והכתובים (רש"י בבא קמא

מסורת הש"ס
א. בכורות כ"א.
ב. חולין קל"ח, א. ילק"ש תורה תקנ"ו.
ג. בכורות י"ז, א. ילק"ש י"ד תקנ"ח.
ד. תוספתא חולין פ"י, ד.
ה. ירושלמי פאה פ"ג ה"ב.
ו. תוי"כ פייט, ט. תוספתא פאה פ"ב, ד. ילק"ש תורה תרד. תקנ"ו.

ג' רסות
והנך נפישין פשוט מפשוט עדיף ליה יש בכת"י: הנך נפישין ואי בעית אימא פשוט מפשיט איצטריכא ליה.

ראשית גז צאנך תתן לו יש בכת"י: צאנך תתן לו. ליתן האמור בכת"י: ליתן את האמור. ואת האמור של זה יש בכת"י: ושל זה. תתן לו ולא לשקו יש בכת"י: ולא לשקו. בעיני גזיה יש בכת"י: בעיני גזיה. אלא כדאמר בכת"י: לעמוד לשרת יש בכת"י: לשרת. הראוי לשירות יש בכת"י: העומד לשירות. הכא נמי דבר הראוי לשירות בכת"י: חסרות מלים אלה.

שנאמר ומגז כבשי יתחמם יש בכת"י: שנאמר יתחמם וכן יש: שנאמר ומגז כבשי יתחמם מה להלן כבשים אף כהן כבשים.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף בכת"י: לקט קצירך ולא קיטוף יש בכת"י: לקט קצירך לא תלקט אלא קיטוף.

חדא גזוז בכת"י: חדא גזוז ויש בכת"י: חדא גזוז את עזיו והשוטף את רחליו.

לקט קצירך ולא לקט קיטוף

במידי דאורחיה — גזון נגלים ושומים, דקיטוף שלגן זהו קליין. קציר — "קליז ארנס". עוקר — עס השרשים, גזון עדשים. תולש — ניד, ולא עס השרשים, גזון פולין. רבי יוסי — לא גרסין צהא מתניתא, ומינה על כרתן הני קרלי דריש להו רבי יוסי, מדאמר: אין לי אלא קזיר, דאיהו דדייק

אף אנן גמי תנינא — צהדיא דמודה רבי יוסי צמדי דלורחיה. מלבנות — שורות שבין ירק לירק. פאה מכל אחת ואחת — מן המלגנות, שהירק שבין מלגן למלגן הפסק לפאה דידה. דירק אינו בכלל פאה, חוץ מן השומים והנגלים, כדמתן (פאה פרק א משנה ד): כל שהוא אוכל ושומר ומכניסו לקיוס. ואמרין צ"מקוס שנהגו" (פסחים נו, ב): "מכניסו לקיוס" — פרט לירק. ומינה שומין ונגלים מניסין לקיוס. קתני מיסא לרבי יוסי דנגלים חיינין צפאה, ואף על גב דאינו קוטרין צמגל — אלמא, מודי הוא צמדי דלורחיה. בשלמא לבית שמואי — אשכחן תרמי דליקרו נמי "לאן", הילכך אין אפה יכול להולאן מכלל חוץ. חמש צאין עשויות — ליטנא יתרא קדרשי: מאי "עשויות" — שעשות שתי מנות, ראשית הגז ומתנות. דכל כמה דלא הוו חמש, לא הוו נהגי צהו אלא חדא מתנות למודייהו. אטו בכורה חדא מי לא מחייבא — על כרתן כי תלא רחמנא צממש — ראשית הגז הוא דתלא. וליטעמיך מתנות גמי חדא מי לא מחייבא — אישמכא צדכתי וצדלא גמי איכא שתי מנות, צכורה ומתנות. וליכא למימר דהאי "עשויות" היי מדריש, והא ליכא למימר: עשויות שלש מנות — דהיי משמע? מיעוט "עשויות" שמיס הוו. אלא אמר רב אשי — הכי דריש. עשויות שמעשות את בעליהן — למנהי חדשה, שלא היה מנהו עליו צפחות מכן. והיינו על כרתן ראשית הגז, דכתיב צה "לאן" — דמשמע, מרובה. דאילו צכורה, דכתיב (צמדבר יח) "צכור שור" — אפילו חד. וכן מתנות, "אס שור אס שה" (דברים יח). תניא אמר רבי — גרסין. דברי

בריבי — שהיה גדול צדורו, דקיימא לן: רבי יוסי — נמוק עמו. אנו דברי בריבי שומעין — קא סלקא דעתך: מפני שהוא מכריע צנייהס, לא חמש כנים הלל ולא שמיס כנים שמאי. תורת משה — קרויה "מורה" — לפי שנתנה תורה לדורות, ועל נביאים לא קרי אלא "קבלה" — שקבלו מרוח הקדש כל נבואה ונבואה, לפי לורך השעה והדור והמעשה. והאמר מר אין הכרעה שלישיית מכרעת — כשזה אומר כן וזה אומר כן וזה אומר דעת שלישיית, אפילו אמצעיית היא צנייהס — אין זה הכרע. גזון (פסחים כג, ב): צנים של תרומה שנתגלתה — צים שמאי אומר: משפך הכל, וצית הלל אומרים: מעשה זילוף. אמר רבי ישמעאל צבי יוסי: אני אכריע, צדה — משפך הכל, צנים — מעשה זילוף. אמרו לו: אין הכרעה שלישיית מכרעת. והכי היא הכרעה? גזון היא דקולי מטלניות ד"צמה מדליקין" (שבט כט, א): רבי אליעזר אומר: צין מן המוכן צין שלא מן המוכן — טמא, רבי יהושע אומר: צין מן המוכן צין שלא מן המוכן — טהור, רבי עקיבא אומר: מן המוכן — טמא, שלא מן המוכן — טהור. אמר רבי יוחנן עלה: כל מקום שאתה מואל שנים מולקיס ואחד מכריע בו, אלמא כהאי גונא קרי הכרעה — היכא דגלו מאי דעתייהו, דשייך לפלוגי צין מוכן לשאינו מוכן, אפילו הכי לא פליגי. ואמא רבי עקיבא ונתן חילוק צדבר — הוי הכרעה, שהכריע צמוכן כרבי אליעזר, ונמלאו שנים מטמאים צמוכן. וכבי יהושע יחיד מטהר. ובשאינו מוכן כרבי יהושע, והוו שנים מטהרים בשאינו מוכן. אבל גבי צבית, דלא גלו דעתייהו צים שמאי וצית הלל, דנהוי שייך חילוק צין צים לשדה. שלא אמרו כך, צים שמאי אומר: צין צבית צין צדה — משפך הכל, וצית הלל אומר: צין צבית צין צדה — מעשה זילוף. וצא שלישי וחלק צין שדה לבית — חמס אין זה הכרע לדצנייהס, אלא דעת שלישיית. ד"הכרע" — לשון כף מאזינס הוי. צניס מולקין, וצא שלישי ומכריע המשקל כאחד מהן, או צכל הדבר, או צחציו כוס וצחציו כוס.

תוספות

עוקר מנין תלמוד לומר לקצור תולש מנין תלמוד לומר בקוצרך — ואיצטריך תרי קראי, משום דעוקר הוא קצת אורחיה טפי מתולש.

יסוד דבריהן של בית הלל ובית שמאי נלמד מדברי התורה (מן האמור בחמישה חומשי תורה), ויסוד דברי בריבי (כינזיו של ר' יוסי) לא היה אלא את הקבלה (מן הנביאים והכתובים) — גם אז, אנו [א] את דברי בריבי שומעין (מקבלים). וכל שכן תתא, שיסוד דבריהם של בית שמאי הינו מדברי קבלה (שכן בין שמאי למדו את שיטתם מן האמור בספר ישעיה, ובית הלל למדו את שיטתם מן האמור בספר שמואל), ואילו יסוד דברי בריבי הוא בדברי תורה (בכתוב שבספר שמות). ומקשים על דברי רבי: והאמר מר [והרי אמר החכם] כי אין הכרעה של דעה שלישיית הבאה לפשר בין שתי דעות חלוקות מכרעת, ואם כן אין לפסוק כדעת ר' יוסי האומר שחיוב ראשית הגז הינו בארבע רחלות, שזו דעה המפשרת בין דעת בית שמאי הסבורה שחייב הוא בשתי רחלות, ובין דעת בית הלל הסבורה שהחיוב הוא בחמש רחלות!

עיונים

מלבנות בצלים בירושלמי פאה (פ"ד היא) הוסברה דעתו של ר' יוסי המחייב הפרשת פאה מכל ערוגה וערוגה, שהוא מפני שאין בני אדם נוהגים בדרך כלל להכניס בצלים בין הירק, ולכן אין לראות את השדה כשדה בצלים אחד. ובערוך הסביר כי לדעת ר' יוסי כיון שהירק פטור מפאה, הרי הוא מופסיק בין המלבנות. ולדעת חכמים הענין הוא להיפך: שכיון שהירק פטור מפאה, הרי הוא כאויר בלבד, ואין בו משום הפסק (וכשיטת הירושלמי, שחיוב פאה דווקא מופסיק לענין פאה. ועיין עוד במלא"ש שם).

שבין הירק והירק עצמו אינו חייב בפאה, כנלמדו מן המשנה (פאה פ"א מ"ד) שאין חיוב פאה אלא בדבר שמתקיימים בו חמישה תנאים: שהוא ראוי לאכילת אדם (ולמעט עשבים שרק לעיתים רחוקות אוכלים אותם); והריהו נשמר (ולמעט דבר הפקר); וגידוליו מן הקרקע (ולמעט פטריות שאין להן שורש בקרקע ויונקות מן האויר); והריהו נלקט בבית אחת (ולמעט פירות הנלקטים שלא בבית אחת, כתאנים); ונשמר לאורך זמן, שהוא מוכנס לקיום לאורך זמן (ולמעט יקרות הממהרים להתקלקל, ואינם נשמרים במחסן). ואמרו בפסחים (נו, ב) כיוזמא לדבר שאין מתקיים בו תנאי זה שמוכנס הוא לקיום: פרט לירק. אכן שלא כשאר יקרות, הבצלים (והשומים) הריהם מקיימים אף תנאי זה של הכנסה לקיום, ולכך הריהם חייבים בפאה (ר"ש).

ולטעמיך מתנות חדא מי לא מחייבא תהו המפרשים על הדברים, שהרי אם הכתוב "עשויות" (המתפרש עתה כאומר: "עשויות שתי מצות") בא (כהצעתם של בית הלל עתה) לענין ראשית הגז ומתנות — מובן הדבר מדוע דווקא בחמש צאן נאמר שעושות שתי מצוות, שהרי לפני כן לא היתה

ור' יוסי אומר: אין לקט אלא הבא מחמת קציר. והדברים תמוהים, שלכאורה שיטת ר' יוסי היינו [וזו שיטת תנא קמא [התנא הראשון]], ומה בא ר' יוסי להשמיענו? ומשיבים: כל המשנה כולה שיטת ר' יוסי היא, והכי קתני [וכך היא שנויה]: "לקט קצירך" — ולא לקט קיטוף, שכן ר' יוסי אומר אין לקט אלא הבא מחמת קציר. ומעתה יש לומר כי כדרך שפטר ר' יוסי לקט הבא על ידי קיטוף, כן הוא פטור מראשית הגז את הצומר הבא על ידי שטיפה. ואילו חכמים החולקים על ר' יוסי וסוברים שאף בתבואה הנקטפת נוהג דין לקט, הריהם סבורים כמו כן שאף ראשית הגז נוהג בצומר הנשטף. ובביאור שיטת ר' יוסי, אמר ליה [לן] רב אחא בריה [בנו] של רבא לרב אשי: מודה ר' יוסי לחכמים במידי דאורחיה [בדבר שדרכו] לאוספו שלא על ידי קצירה אלא בקטיפה, שנוהג בו דין לקט, דתניא [שכן שנויה ברייתא]: על הכתוב "ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקוצרך ולקט קצירך לא תלקט", ר' יוסי אומר: מן הכתוב "קציר" — אין לי שחייבת בלקט אלא התבואה הבאה על ידי קציר בלבד, ואולם זה העוקר את תבואתו מנין שאף תבואה זו חייבת בלקט? לכך תלמוד לומר (מלמדנו הנאמר) "לקצור" — בכל דרך שהוא קוצר. ואף זה התולש את תבואתו מנין שאף תבואה זו חייבת בלקט? לכך תלמוד לומר "בקוצרך" — שבכל אופן אסיפה שכן הוא דרכו, נוהג בו דין לקט. אמר ליה [לן] רבינא לרב אשי, אף אנו גמי תנינא [אנו גם כן שנינו כן: מלבנות (ערוגות) בצלים שנמצאות בין הירק, ר' יוסי אומר: מפרשי פאה מכל אחד ואחד מהמלבנות הללו. ואילו חכמים אומרים: מניח פאה מאחת המלבנות על הכל. הרי אפרוא שלדעת ר' יוסי חייבים הבצלים בלקט, אף שאין הם נקצרים, כיון שכן הוא דרך אסיפתם.

ג עוד שנינו במשנתנו כי דין ראשית הצאן נוהג רק במרובה, והוסיפו והסבירו כמה הוא מרובה? ונחלקו בדבר בית שמאי ובית הלל, שלדעת בית שמאי הכוונה לשתי רחלות ויותר, ולדעת בית הלל הכוונה היא לחמש רחלות ויותר. ושואלים: בשלמא [נניח] לדעת בית שמאי — כיון שמוצאים אנו כי תרתי גמי איקרו [שתי רחלות גם כן נקראו] "צאן", שכן הביאו בית שמאי את הפסוק "חקה איש עגלת בקר ושתי צאן" (ישעיה ז, כא), יש לחייב בראשית הגז שתי רחלות. אלא לבית הלל, אף שהביאו את הפסוק "חמש צאן עשויות" (שמואל א, כה, יח), המלמד שגם חמש רחלות נקראות "צאן", מכל מקום מאי טעמא [ומה טעם] אין הם מחייבים אף בשתי רחלות? אמר רב כהנא בתשובה: שכן אמר קרא [הכתוב] "חמש צאן עשויות", ומשמעות המלה "עשויות" — שחמש צאן עושות שתי מצות, והן: ראשית הגז (שאין מתקיים אלא בחמש רחלות) ומתנות כהונה (המתקיים אף באחת). ומקשים על הסבר זה: אימא [אנו] שהכוונה היא לשתי מצוות אחרות, שהן בכורה ומתנות, ואין מכאן ראיה לראשית הגז! ומשיבים: אין לומר כן, שהרי לקיום מצות בכורה חדא מי לא מחייבא [האם רחל אחת אינה מחוייבת]. ואין צורך לכך בחמש צאן. ודוחים: ולטעמיך [ולטעמתך]. שאתה אומר כי שתי המצוות עליהן רמו הכתוב הן ראשית הגז ומתנות — אף במתנות יש לומר באותו אופן, חדא מי לא מיחייבא [האם רחלה אחת אינה מחוייבת]. ולמה הצריך הכתוב בה חמש צאן? אלא אמר רב אשי: כך נדרשת המלה "עשויות" — שמעשות את בעליהן, ואומרות לו: "קום עשה מצוה", שמשעה שיש לאדם חמש צאן, הריהו מחוייב בתניתת הגז מהן. ומכאן למדו בית הלל שאין חיוב ראשית הגז אלא בחמישה צאן.

ך למעלה נדונו שיטות בית שמאי ובית הלל באשר למספר הרחלות שיש בהן חיוב נתינת ראשית הגז, שאלה אומרים בשתי רחלות ואלה אומרים בחמש רחלות. ובענין זה מביאים עזר, תניא דבי [שנויה ברייתא מדרשן] של ר' ישמעאל בר' יוסי שאומר משום [בשם] אביו כי ארבע רחלות נגזזות הן המחייבות במתן ראשית הגז מהן. וראיה לדבר שארבע רחלות נקראות בשם "צאן", שכן נאמר בתשלומים שמשלם אדם הגונב שה וטבחוו או מכרו "וארבע צאן תחת השה" (שמות כא, לז). ובענין מחלוקתם זו של תנאים תניא [שנויה ברייתא]. שכן אמר רבי: גם אלמלא (אילו) היה חומשי תורה], כתב רשי' בהגדרת המושגים "דברי תורה" ו"דברי קבלה" כי חמישה חומשי תורה ("תורת משה") הם הנקראים "תורה" — לפי שניתנה תורה לדורות, שמראש נאמרו ונכתבו דברי התורה לכל דורות בני ישראל הבאים. ואילו הדברים הבאים בספרי הנביאים והכתובים שבמקרא הם הנקראים "קבלה" — לפי שהם דברי נבואה שקיבלו הנביאים ברוח הקודש, וכל נבואה ונבואה נאמרה "לפי צורך השעה, והדור, והמעשה". ועוד כתב כי כל מקום שהנביא מצוה ומודיע ומהזיר את ישראל — הריהו נקרא "קבלה". ובכל מקום שלא הצטווה הנביא, אלא הריהו כמספר והולך, ואנו כן נלמד ממנו דבר — אין זה נקרא "קבלה" (רשי' תענית ט,א).

אזרה ההלכה

מלבנות בצלים שבין הירק וכו' מלבנות הבצלים שבין הירק — נותן פאה אחת לכל הבצלים, אף שהירק מבדיל ביניהן ועושה אותם מלבנות מלבנות.
כחכמים. (רמב"ם ש"פ פ"ג ה"י).

מסורת הש"ס

- ילקיש תורה שם.
- פאה פ"ג מ"ד. נדה ג,א. ועיין ירושלמי פאה פ"ג ה"א.
- ילקיש תורה תתק"ו.
- פסחים כא,א. נזיר ג,א. בבא קמא קטו,א. ילקיש תורה שם.

גרסות

והכי קתני שרבי יוסי יש
בכתיב: **ואימא שר' יוסי.**

רב אחא בריה דרבא יש
בכתיב: **ר' א' בר אבא.**

דתניא רבי יוסי אומר יש
בכתיב: **דתניא.**

אלא קציר בכתיב:י
אלא קוצר.

פאה מכל אחד ואחד
בכתיב: **פאה מכל אחת ואחת.**

אמר קרא עשויות

בכתיב: **עשויות.**

ראשית הגז ומתנות

אימא בכתיב:י
מאי נניחו

ראשית הגז ומתנות
אימא.

ככורה חדא מי לא מחייב

בכתיב: **אטו בככורה**

חדא לא מחייבא.

אמר רב אשי עשויות

בכתיב: **אמר רב.**

דבי רבי ישמעאל

בכתיב: **ר' ישמעאל.**

אמר רבי אלמלא בכתיב

ובכתיב: **תניא אמר רבי**

אלמלא.

אנו דברי בריבי
בכתיב: **אנו דברי בריבי.**

לשוך

בריבי

מקורו של התואר "בריבי" הוא כקיצור של "בן רבי", אולם כבר בדורות התנאים נעשה כינוי זה תואר כבוד לאדם גדול וחשוב בדורו במשמעות: בן גדולים, בן חכמים, בין אם היה בנו של אדם חשוב בדורו ובין אם לא היה כזה. לעיתים קרוא לאדם רק "בריבי" כתואר כבוד, אף בלי לציין את שמו.

ראשית הגז

פרק אחד עשר

חולין

קלז ע"ב

אמר ר' יוחנן מפני השמועה אמרה — רבי יוסף, הלכתא כוותיה. מנה ופרס — החמשה כולן. שיהו מחומשות — לכל אחת מהן שנעה סלעים וחצי, דהו לה כולה מנה ופרס. שהמנה — מלאה זוז, עשרים וחמשה סלעים, הרי שלשים ושנעה סלעים וחצי. ששים — סלעים. ונותן ונותן

אָמַר רְבִי יוֹחָנָן: ״מִפֵּי שְׂמוּעָה אֲמַרְהָ, מִפֵּי חֲצִי זְכַרְיָהּ וּמִלְאָכִי.

א ״רְבִי דוֹסָא בֶן הֶרְפִּינְס אָמַר״ וכו'. **בְּכַמְהָ כְּפֶל שְׁהָן? אָמַר רַב: מָנָה וּפְרָס, וּבִלְבַד שְׁיָהוּ מְחוּמְשוֹת. וְשְׂמוּאֵל אָמַר: שְׁשִׁים, וְנוֹתֵן סֹלַע אַחַת לַכֹּהֵן.**

רַבְהִי בַר בַּר חֲנִיָּה אָמַר רְבִי יוֹחָנָן: שֶׁשׁ, לַכֹּהֵן — חֲמִשָּׁה, וְאֶחָד — לוֹ. עוֹלָא אָמַר רְבִי אֱלֶעָזָר: ״כֹּל שְׁהָן״ שְׁנַיִנו. תֵּנִן: וְכַמְהָ נוֹתֵן לוֹ — מִשְׁקַל חֲמֵשׁ סֹלְעִים בֵּיהוּדָה, שְׁהָן עֶשֶׂר סֹלְעִים בַּגְּלִיל. בְּשֻׁלְמָא לְרַב וְרְבִי יוֹחָנָן — גִּיחָא, אֶקְלָא לְשְׂמוּאֵל וְרְבִי אֱלֶעָזָר קָשְׂיָא! — וְלִיטַעֲמֵיהּ, וְלְרַב מִי גִיחָא? וְהָא רַב וְשְׂמוּאֵל דְאָמְרֵי תְרוּוּיָהוּ: רֵאשִׁית הַגֶּזּ בְּשָׁשִׁים! — הָא אֵיתַמַּר עֲלֶיהָ דְהָהִיא, רַב וְשְׂמוּאֵל דְאָמְרֵי תְרוּוּיָהוּ: בִּישְׁרָאֵל שְׁיֵישׁ לוֹ גִּיזִין הֶרְבֵּה עֶסְקִינָן, וּמְבַקְשׁ לִיתָנָן לַכֹּהֵן, וְאִמְרִינָן לָיה: כֹּל חַד וְחַד לָא תְבַצֵּר לָיה מִחֻמְשַׁת סֹלְעִים.

ב גּוּפָא, רַב וְשְׂמוּאֵל דְאָמְרֵי תְרוּוּיָהוּ: יִרְאשִׁית הַגֶּזּ — בְּשָׁשִׁים, תְּרוּמָה — בְּשָׁשִׁים, פָּאָה — בְּשָׁשִׁים. — תְּרוּמָה בְּשָׁשִׁים? וְהָא אֲנָן תֵּנִן: יִתְרוּמָה, עֵין יָפָה — אֶחָד מְאֻרְבְּעִים! — דְאִוְרִייתָא בְּשָׁשִׁים, דְּרַבְּנַן בְּאַרְבַּעִים. — דְאִוְרִייתָא בְּשָׁשִׁים? יִתְּהוּאָמַר שְׂמוּאֵל: חֻטָּה אַחַת פּוֹטַרַת אֶת הַכֹּהֵן! — דְאִוְרִייתָא — כְּדִשְׂמוּאֵל.

מדברי המשנה] האומרת ששיעור הנתינה הוא חמישה סלעים. אלא לשיטת שמואל שאמר ששיעור הנתינה הוא סלע אחד בלבד, וכן לשיטת ר' אלעזר שאמר כי שיעור הנתינה הוא בכל שהוא. קשיא [קשה]! ורוחים: וליטעמין [וטעמתן]. לשיטתך.]

שאתה מקשה רק על דברי שמואל ולא על דברי רב, ואולם לשיטתו של רב מי ניחא [האם נווח הנאמר במשנתנו?] והא [והרי?] רב ושמואל דאמרי תרויהו [שאמרו שניהם] כי שיעור ראשית הגז הניתן לכהן הוא באחד מששים מכלל הגיזה. וכיון שסבור רב כי שיעור הגיזה המתחייבת בראשית הגז הוא מאה וחמישים סלעים, וחלק אחד מששים של כמות שכזו הריהו פחות מסלע אחד, ודאי ששיטת המשנה, ששיעור הנתינה הוא חמישה סלעים, אינה כשיטתו! ומשיבים: אין זו קושיה על רב, כי הא איתמר עלה דההיא [הרי נאמר עליה. על אותה הלכה שבמשנתנו] שרב ושמואל דאמרי תרויהו [שאמרו שניהם] שאין המדובר [שנותנים לכהן חמישה סלעים בראשית הגז] אלא בגיזתו של אדם מישראל שיש לו גיזין הרבה עסקינן [ועוסקים אנו]. ומבקש ליתנן לכהן [לכהנים רבים], ואמרין ליה [ואומרים אנו לו]. כל חד וחד [אחד ואחד] מהכהנים שתתן להם מגיזתך, לא תבער ליה [אל תפזית לו] ממשקל חמשת סלעים. ואולם בזמן שגיתו של האדם מועטת — אינו נותן לכהן משקל חמישה סלעים, אלא חלק אחד מששים מכלל הגיזה. ואין מקום להקשות מדברי המשנה.

ב למעלה הובאה מחלוקת רב ושמואל בהסבר דברי חכמים במשנתנו, ועתה ננים בה גופא [עצמה]. רב ושמואל דאמרי תרויהו [שאמרו שניהם] כי שיעור הנתינה בראשית הגז — הוא אחד בששים מכלל הגיזה. וכן הוא לדעתם שיעור התרומה [תרומה גדולה] הניתנת לכהן מן היבול — אחד בששים מכלל הפירות. וכן הוא שיעור הפאה הנשארת לעניים בשדה — אחד בששים מן אגן תנן [והרי אנו שנינו במשנה שבמסכת תרומות] בשיעור התרומה כי זה הנותן שיעור התרומה דרבנן [מדברי חכמים] שהוסיפו על שיעור זה, הוא אחד בארבעים. ושאלים: האם שיעור תרומה דאורייתא [מן התורה] הוא אחד בששים? ויעור התרומה דאורייתא [מדברי תורה] הוא כדברי שמואל, שחיטה אחת פוטרת את הכרי כולו. גרגרי החיטה) כולו! ומשיבים: אכן שיעור התרומה דאורייתא [מדברי תורה] הוא כדברי שמואל, שחיטה אחת פוטרת את הכרי כולו.

9עיונים

מפני חגי זכריה ומלאכי שלושת הנביאים הללו, שהתבאו בימי בית שני, העמידו את דין התורה ותיקנו תקנות לשמירתה. שכן כתב רש"י (סוכה מדא, ד"ה יסוד נביאים הוא) בענין נטילת ערבה בסוכות, בהסבר דעתו של האומר כי "יסוד נביאים הוא": תקנת נביאים אחרונים, חגי זכריה ומלאכי, שהיו ממתקני תקנות בישראל באנשי כנסת הגדולה.

וכמה כל שהן יש שכתבו כי מן התורה לא נקבע שיעור של גיזת הצאן המתחייבת בנתינה ממנה לכהן, והשיעורים שנתנו חכמים בדבר אינם אלא מדרבנן (מניח). שלא נאמר בתורה אלא ״וראשית גז צאנך״, שלשון זו מורה על כל גז שהוא. וכיוצא בדבר כתבו ראשונים שאין ידוע מהו המקור בתורה לשיעורי הגיזה השונים שהציעו (תוס' בבא בתרא קנא, ד"ה מנה). והסבירו כי לכך אמרה המשנה ״כל שהן״, וכדרך ששנינו לענין הפאה ״הפאה אין לה שיעור״ — שאין זה אלא מדרין תורה, ואולם מדרבנן יש שיעור בדבר.

אכן יש שהתקשו בהסבר זה מצדדים שונים: אם בשאלת סוגייתנו ״כמה כל שהן״, והרי המדובר במצה מן התורה, שאין בה שיעור! ועוד: על שום מה אין ראשית הגז נמנית בכלל הדברים שאין להם שיעור במשנה בפאה? ולכך העלו ששיעורי ראשית הגז הינם מן התורה, אף שאין אנו יודעים היכן הם כתובים ורמוזים בתורה (יוסי'ד).

אמר רב מנה ופרס ואף שאמרו חכמים בלשונם ״כל שהן״ שהרי זה מורה שהמדובר בדבר מועט, ובא רב ופירש שיטתם כמתכוונים לשיעור מרובה של מנה ופרס (שהוא משקל מאה וחמישים דינרים, השווים לשלושים ושבעה וחצי סלעים) — אין זה אלא משום שבאים חכמים בלשונם זו לאחר דברי ר' דוסא בן הרכינס. כי לאחר שאמר ר' דוסא ששיעור הגיזה המחייבת בראשית הגז הוא מנה ופרס לכל צאן שהוא שיעור מרובה, באו חכמים ואמרו שהשיעור הוא מועט בהשוואה לדבריו, שאין זה אלא מנה ופרס לכל הרחלות כולן, ואכן הלשון ״כל שהן״ הינה לשון הבאה בהפלגה, ״וגחמא היא״ (רש"י להלן ד"ה מה בין).

ואולם יש ראשונים שכתבו כי לר' דוסא שיעור הגז המחייב בנתינה אינו מנה ופרס לכל צאן, אלא מנה ופרס ועוד מנה ופרס, שהם בכללם שלושה מנים (המסתכמים בשבעים וחמישה סלעים). ומעתה אין הפרש כה גדול בין שיטת חכמים (ששיעור הגיזה הוא ששים סלעים, לשיטת שמואל) ובין שיטת ר' דוסא. ובטעם הדבר שאחו ר' דוסא בלשונו ״מנה מנה ופרס״, ולא אמר בפשטות

מסורת הש"ס

א. נזיר נגא, בכורות נח,א. ילקי"ש תורה תתיקז.

ב. עירובין יד,ב. גיטין לז,א. בי"ב נגא, קמט,ב. קנא. חולין קכד,א. נדה כז,ב. ילקי"ש תורה שם.

ג. ירושלמי בכורים פי"ג הי"א. ועיון שם פאה פ"א הי"א.

ד. תרומות פי"ד מ"ג. ילקי"ש נ"ך שפפ.

ה. שבת יז,ב. קדושין נח,ב. עי"ז עג,ב.

גרסות

סלע אחת לכהן בכתיי"מ: סלע לכהן ויש בכתי"י: סלע אחד לכהן.

שש לכהן חמשה ואחד לו בכתיי"מ: שש חמש לכהן ואחת לו.

שהן עשר סלעים בגליל יש בכתי"י: שהן עשר בגליל.

לשמואל ורבי אלעזר קשיא בכתיי"מ: לשמואל ולעולא קשיא.

ולרב מי ניחא יש בכתי"י: לרב מי ניחא וכן: דרב מי ניחא.

בששים הא איתמר עלה בכתיי"מ: בששים תרומה בששים פאה בששים.

איתמר עלה דההיא יש בכתי"י: איתמר ההיא.

ואמרין ליה כל בכתיי"מ: דאמרין ליה כל.

והא אנו תנו יש בכתי"י: והתניא.

תרומה עין בכתיי"מ: שיעור תרומה עין.

עין יפה יש בכתי"י: בעין יפה.

לשון

כרי

משמעה של מלה זו שבלשון חכמים הרייה (כבארמית (כריא, וכן הוא בערבית (כרה) ערימה של גרגרי תבואה לאחר שנאספה התבואה. החלקתו של הכרי היא השלב בו מתחייבת התבואה בהפרשת תרומות ומעשרות.

תוספות

עד שצבעו פטור — פירש בקונטרס: משום דהוי כמו מזיק מנתנת או אוכלן, דפטור, והכי נמי גזול. ותימא: דאם כן, מאי קא משמע לך רב חסדא, כיון דמתניתין היא? ובפירושי רש"י הראשונים במכתב ידו פירש: שקודם שגזז חמש צאן — דהיינו, כדי חיוב צבע מה שגזז, שלא בא לדיי חיוב עד שצבעו. והעביר עליו קולמוס. ונראה דקא משמע לך רב חסדא: שלא נפרש מתניתין כפירוש שמחך בקונטרס, אלא פטור משום דמזיק מנתנת כהונה שקנאן בשינוי.

והא אנו תנן — שיעור תרומה עין יפה אחד מארבעים; ולא בעי למיכר דשמואל איירי בעין רעה — דאם כן, מאי קא משמע לך? מתניתין היא במסכת תרומות (פרק ד משנה ג): עין רעה, אחד מששים.

התבואה. ושואלים על דבריהם: והאם שיעור התרומה הוא אחד בששים? והא תרומתו בעין יפה — נותן אחד מארבעים (שהוא אחוז וחצי)! ומשיבים: התרומה דרבנן [מדברי חכמים] שהוסיפו על שיעור זה, הוא אחד בארבעים. (והרי אמרן] שמואל כי חטה אחת הניתנת כתרומה **פוטרת את הכרי** (ערימת גרגרי החיטה) כולו! ומשיבים: אכן שיעור התרומה **דאורייתא** [מדברי תורה] הוא כדברי שמואל, שחיטה אחת פוטרת את הכרי כולו.

״שלושה מנים״ הסבירו שהוא משום שהרחלות גוזות פעמיים בשנה, ובא ר' דוסא להשמיענו ששתי הגוזות מעטרפות להשלים את שיעור החיוב. ומכאן הסיקו שאפילו גוזו כמה פעמים, ובכל גיזה אין שם אלא כלשהו — גיזה זו מתחייבת בנתינה לכהן, אם בסופה של אותה שנה יהיה בכללה כרי הפרשה (רמב"ן על פי התוספתא, וכן מובא בשאר ראשונים).

ובלבד שיהו מחומשות — שלא די שיש במשקל הגיזה כשיעור המחייבה בראשית הגז, אלא צריך גם תנאי נוסף שבכל אחת מן הרחלות תהיה חמישית שיעור זה. ונחלקו אחרונים בדעת שמואל, יש שאמרו כי שמואל חולק על רב לענין שיעור הגיזה הכולל, וכך הוא חולק עליו אף לענין זה, שלדעתו אין כל תנאי באשר לחלקה היחסי של כל רחל (ביי, גרי"א, לב אריח). ויש שכתבו כי לא נחלקו רב ושמואל אלא לענין שיעור הסכום הכולל של הגיזה, ואולם מוסכם על הכל כי צריך סכום זה להתחלק בין חמש הרחלים, באופן שיש שיעור ראוי בכל גיזה (כסי"ג).

אורח ההלכה

מנה ופרס **ובלבד שיהו מחומשות**... **ששים** כמה צאן יהיו לו ויהיו חייבות בראשית הגז? — לא פחות מחמש. כבית הלל וכו' דוסא בן הרכינס וחכמים. ושריף שיהיה בגיזה שלהם לא פחות ממשקל ששים סלע, ושתהיה גיזת כל אחד מחמשתן לא פחות משנים עשר סלע. כרב ושמואל. ואם היתה אחת מוחן גוזות פחות משנים עשר סלע, אף על פי שהמשתן יחד גוזות ששים סלע או יותר — פטור. כרב, שהלכה כמותו במחלוקתיו עם שמואל באיסורים. (רמב"ם ספר זרעים הלכות ביכורים פי"א הי"א. שרי"ע ירד שלג, ט.)

תרומה עין יפה אחד מארבעים — השיעור שנתנו חכמים לתרומה הוא: עין יפה — אחד מארבעים, ביננית — אחד מחמישים, רעה — אחד מששים. ולא יפחות מאחד מששים. כמשנה בתרומות. (רמב"ם שם הלכות תרומות פ"ג הי"ב.)

חטה אחת פוטרת את הכרי — תרומה גדולה אין לה שיעור מן התורה, שנאמר ״ראשית דגנך״ — כל שהוא, ואפילו חיטה אחת פוטרת כרי שלם. כשמואל. אכן לכתחילה יפריש כשיעור שנתנו חכמים. ובזמן שהיא עומדת לשריפה מפני הטומאה (בזמן הזח) יש להפריש כל שהוא לכתחילה. (רמב"ם שם הי"א. וראה שרי"ע יר"ד שלא, יט.)

דרבנן בדאורייתא בארבעים – ושעורא דרבנן אסתמי צמורה שהיא מן המורה, כגון תרומת מירוש ויהנה, שמתנן בארבעים. ושעור דרבנן בדרבנן – ושעורא דאמור רבנן צמורה דידהו, כגון פירות האילן וירק – נששים. ורמיזא דלחוקאל – אלרי עין אמרה. והראיון – מפרש בגמרא דהגיה (א,ו) דלל כמה דנעי לאתחזוי צמורה כרגל, מיתחזי, ומייתי קרבן עולה ראיה. וגם הקרבן אין שעורא לדמים, אס מרובה אס מועט מן המורה. אצל חכמים אמרו: הראיה – מעה כסף, והתגיה – שמי כסף. דאורייתא אין לה שעור – כלל, ורבנן יהו לן צה שעורא נששים. אצל צמורה, אף על גב דמלאורייתא נמי צל דהו מפטר – נהי דמפטר ממיטה דטובל, מיהו לכתחלה רמיזא שעורא דילה חמשים וששים. דמנא צמוספתא, אמר רבי יוסי: מנין לתרומה שהיא אחד מחמשים? שנאמר צמדן (צמדני לא) "תקח אחד לחו מן החמשים" – לחו שאמרתי לך צמוס אחר כזה. ומנין אס תרס ועלה ידו אחד מששים שאין לך לתרס? שנאמר "וחת התרומה אשר תרימו ששים הארפה מחומר החטים" וגו' – אלא דמתייהב צה שעורא. הלכך, לא מני לה דצברים שאין להם שעור. אשכחיה – רבי יוחנן לאיסי צר היני. דמתני לבריה – מתניין "חמש חמליס גוזות מנה מנה ופרס". אמר ליה – איסי: כדמתי קרא קא מתני, "חמליס מאתים". אמר ליה: לשון תורה לחוד וכו'. אמר ליה – רבי יוחנן לאיסי. מאן ריש סידרא בבבל – ראש יצנה. אבא אריבא – רב קרי "אריבא" – שארון דזרוו היה, כדלמרינן צ"התפלת" גדה (ב,ג). אבא אריבא קרית ליה – ולא אמרת "רבינו" בלשון כבוד? דכירנא – כשהיה צמלן קודם שירד לצבל, היה חסוד ממני. שהיה יושב לפני רבי, ואני הייתי יושב שבעה עשר שורות מאחוריו. זיקוקין – נושאין ונותנין צהלכה. אמר ליה איהו – איסי לרבי יוחנן. ראשית הגז בכמה – כמה יהיה לו ויתחייב צראשית הגז? אמר ליה: נששים סלעים. מה בין לי ולך – אס איני יודע פירושה של משמתי יותר ממך, מה אני גדול ממך? אני יש צדי ד"כל שהוא" – לא דוקא, אלא אידי דאמר רבי דוסא שעורא רבה, אמור רבנן לשון שעור מועט,

ואולם תקנה דרבנן (של חכמים) בתבואה שחיובה הוא דאורייתא (מן התורה) – שיהא שיעורה הניתן לכהן אחת מארבעים. וכן תקנה דרבנן (של חכמים) היא שבתבואה שחיובה רק דרבנן (מדברי חכמים) – שיהא שיעורה הניתן אחד בששים בלבד. ועל ששינו במשנה שהובאה למעלה כי שיעור הפאה הוא בששים, תוהים: והתנן (והרי שינו במשנה שבמסכת פאה) כי אלו דברים שאין להן שיעור: הפאה, והבכורים והראיון (קרבן עולת ראיה, הבא ברגלים). הרי שלפאה אין שיעור! ומשיבים: דאורייתא (מן התורה) באמת אין לה שיעור, ואולם דרבנן (מדברי סופרים) – שיעורה אחד בששים. ושואלים: מאי קא משמע לך (מה השמיעו לנו רב ושמואל בדבריהם)? והרי כבר תנינא (שינונו במשנה במסכת פאה שלאחרי המשנה הקודמת) כי אין פוחתין לפאה מששים, אף על פי שאמרו הפאה אין לה שיעור! ומשיבים: יש חידוש בדברי רב ושמואל, כי התם (שם, במסכת פאה) מדובר בארץ ישראל, ואילו הכא (כאן, בדברי רב ושמואל) מדובר בחוצה לארץ.

ג פי סליק איסי בר היני אשכחיה לרבי יוחנן דקא מתני ליה לבריה "רחלים". אמר ליה: אתגיה "רחלות"! אמר ליה: פדכתיב "רחלים מאתים". אמר ליה: "לשון תורה לעצמה, לשון חכמים לעצמן. אמר ליה: מאן ריש סדרא בבבל? אמר ליה: "אבא אריבא" קרית ליה? דכירנא פד הנה יתיבנא אחר שב עשרה שורן אחריה דרב קמיה דרבי, ונפקי זיקוקין דנור מפומיה דרב לפומיה דרבי, ומפומיה דרבי לפומיה דרב, ולית אגא ידע מה הן אמרין, ואת "אבא אריבא" קרית ליה! אמר ליה איהו: ראשית הגז בכמה? אמר ליה רבי יוחנן: בששים. – והאגן "בכל שנה" הנין? אמר ליה: אם כן, מה בין לי ולך?

ד כי אתא רב דימי אמר: ראשית הגז – רב אמר: בששים, ורבי יוחנן משום רבי ינאי אמר: בשש. אמר ליה אביי לרב דימי: אנתח לן חדא, ואקשת לן חדא. בשלמא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן לא קשיא, הא – דידיה, הא – דרביה. אלא דרב אדרב קשיא, דהא אמר רב: מנה ופרס! – דרב אדרב נמי לא קשיא, מאי "מנה" דקאמר – בן ארבעים סלעים, דהנה ליה

וגומא הוא. ומיהו ששה סלעים צעין, כי היכי דלימטי סלע לכהן. דנזיר מהכי, ליכא למחן דאמר דתיהו נמינה. בששים – חלק ששים יתן לכהן. לישנא אחרניא: ששים סלעים חייב צראשית הגז. אנתח לן חדא – אחת מדצריך יולה להקיים. בשלמא דרבי יוחנן – דאמרת משמיה נששים. אדרבי יוחנן – דאמר לעיל: כמה "כל שהן" ש, חמש לכהן ואחד לו, לא קשיא. הא דידיה הא דרביה – משום רבי ינאי כדקאמרינן. אלא דרב אדרב קשיא – דאמר רב: (כולו) מנה ופרס חייבות צראשית הגז. ואי ראשית הגז נששים, לא מנו ליה לכהן סלע. ונזיר מהכי ליכא למחן דאמר. במנה בן ארבעים סלעים – יש מנה גדול כן דללקמן, דהו מנה ופרס ששים, ומנה יתן סלע לכהן.

תוספות

אלו דברים שאין להם שיעור הפאה כו' – בירושלמי דמסכת פאה פריך: אמאי לא חשיב נמי תרומה בהדיהו, דחטה אחת פוטרת הכרי, כדשמואל: ומשני: דתרומה יש לה שיעור למעלה, שאין יכול לעשות כל גרנו תרומה. כדתנן "העושה כל גרנו תרומה וכל עיסתו חלה – לא עשה ולא כלום". ופריך: והרי פאה, דאין אדם עושה כל שדהו פאה, וקתני: ומשני: פאה בשעת חיובא – דהיינו, משמתחיל לקצור, אדם עושה כל שדהו פאה, דהוי פאה למה שכבר קצר. אבל תרומה בתר חיובא – דהיינו, אחר מירוח, אין יכול לעשות כל גרנו תרומה. בגמרא דהראיון פריך: אמאי לא חשיב אפר פרה ועפר טוטה ורוק יבמה? ומשני: דלא חשיב במתניתין אלא דברים דאי עביד טובא הוי מצוה, אבל אין מחויב לעשות אלא כל שהוא.

אלא מדברי רב על דברי רב קשיא [קשה]. דהא [שנהרי] אמר רב כי שיעור הגיזה המתחייב הוא מנה ופרס, שהריהו שלוששים ושבעה וחצי סלעים (שהרי המנה הוא עשרים וחמישה סלעים), ובדבריך נאמר ששיטת רב היא שיעור ששים סלעים! ומשיבים: אף מדברי רב על דברי רב נמי לא קשיא (גם כן לא קשה). שכן מאי (מה פירושו) "מנה" דקאמר [שהוא אומר]? אין זה מנה בן עשרים וחמשה סלעים, אלא מנה בן ארבעים סלעים, דהוה ליה [שהרי הוא] שיעור זה של מנה וחצי,

עיונים

אלו דברים שאין להם שיעור הלשון "אלו" באה לדייק ולומר שדוקא אלו ולא אחרים, ובתלמוד הירושלמי בתחילת מסכת פאה דנו מדוע לא נמנו כאן דברים אחרים שאין להם שיעור (וראשונה שבהם, התרומה, שהרי חיטה אחת פוטרת את הכרי, כדברי שמואל שבסוגייתנו). והמפרשים הוסיפו וביארו מדוע לא נמנו דינים אחרים שאין להם שיעור ושלא נזכרו בירושלמי שם. וכגון מצות כיבוד אב ואם – מפני שהיא נכללת בהגדרה הכללית של גמילות חסדים (ר"ש), וכן לא נמנו שלמי שמוחה – מפני שהנאתם לבעלים. ופאת הראש – מפני שאין מצוה בהוספתה (מלא"ש). וחטאת קבועה – משום שלכתחילה לא רצוי להגיע למצב כזה שיצריך הבאת קרבן חטאת. וסיפור יציאת מצרים בליל הסדר – משום שיש לו גבול מסוים, עד זמן קריאת שמע של שחרית. וכן תפילה, שלדעת הרמב"ם היא מצוה מן התורה – לא נמנתה בין אלה, מפני שיש לה שיעור למעלה, שהרי מן הצורך להשאיר זמן ללימוד תורה ולעשיית שאר מצוות (משנה ראשונה).

התם בארץ הכא בחוצה לארץ יש שהביאו מכאן ראייה ברורה כי הפאה נהגת בחוצה לארץ בזמן הזה, והוסיפו כי לכך התכוון הרמב"ם (הלכות מתנות עניים פ"א הי"ד) שכתב כי "כבר נתפרש בגמרא שהפאה נהוגת בחוצה לארץ מדבריהם". ויש שכתבו כי התכוון הרמב"ם בדבריו אלה למסופר לעיל (קלד,ב) שלוי זרע במקום הנקרא כישר, ואף שאין אנו יודעים בוודאות היכן היא כישר זו, נראה שהיה זה בחוצה לארץ. שהרי הובא הדבר לדיון לפני רב ששת כיצד ינהגו בלוקט שבושה, בהיות שלא היו שם עניים (כס"מ). אכן כתבו אחרונים כי מסתבר שכונת הרמב"ם לדברים

מסורת הש"ס
 1. פאה פ"א מ"א. חגיגה
 2. פאה פ"א מ"ב. ירושלמי
 3. פאה פ"א מ"א. ועיין שם
 4. ע"ז נחב.
 5. שבת קמ"א.

גרסות

דרבנן בדאורייתא אחת מארבעים בכתי"מ: **דרבנן בדאורייתא בארבעים** וש בכתי"מ: **דרבנן בדאורייתא בארבעים**.
והראיון בכתי"מ: **והראיון וגמילות חסדים**.
הפאה אין לה שיעור **התם בארץ הכא בחוצה לארץ** בכתי"מ: **אין לפאה שיעור התם בארץ הכא אפי' בחו"ל**.

איסי בר היני בכתי"מ: **איסי בר חינו** יש בכתי"מ: **איסי בר חביבי** וכן: **איסי בר אהיני** וכן: **יוסי בר היני**.
מתני ליה לבריה יש בכתי"מ: **מתני לבניה**.
אבא אריבא יש בכתי"מ: **אבא**.
דכירנא כד הוה בכתי"מ: **הכירנא כי הוה**.
ולית אנא ידע בכתי"מ: **ולא ידענא**.

אמר ליה איהו ראשית בכתי"מ: **א"ל ראשית**.
והאגן בכל שנה תנן בכתי"מ: **והאגן בכל שנה בכל** שנה.
ראשית הגז רב אמר בכתי"מ: **רב אמר**.

ורבי יוחנן משום רבי ינאי בשש בכתי"מ: **וי' יוחנן אמר ר' ינאי בששים**.
דהא אמר רב בכתי"מ ו**הא אמר רב**.
מנה דקאמר בן בכתי"מ: **מנה נמי דקאמר מנה בן**.

לשון

אבא אריבא שמו של רב, ראשון לאמוראי בבבל, מיסדה של ישיבת סורא, היה "אבא (בר איבא)". והתכנה בשם "רבי" על שם היותו רבן של כל בני הגולה. ועוד נתכנה "אבא אריבא" על שם קומתו הגבוהה, שכן מסופר עליו שהיה "ארוך דבורו" (דהו, כד,ב).

החיים

ריש סדרא "ריש סדרא" היה תוארו הקדום של ראש הישיבה, שכן הישיבות ובתי המדרש שבבבל נקראו "סדרא".

שבסוגייתנו, שפשוטים הם (תרי"ח).

אורה ההלכה

אין להן שיעור... והבכורים מן התורה אין שיעור לביכורים, אבל מדברי סופרים צריך להפריש אחד מששים. והרצה לעשות כל שדה ביכורים – עושה. במשנה בפאה וכגמרא כאן. (רמב"ם שם הלכות ביכורים פ"ב הי"ז).

אין להן שיעור... והראיון מן התורה אין שיעור לעולת ראיה ולשלמי חגיגה, שנאמר "איש כמתנת ידו", אבל חכמים קבעו שלא יהא קרבן עולת ראיה פחות משווי מעה כסף, ולא שלמי חגיגה פחות משווי שתי כסף. ומצוה להביא כפי עשרו. במשנה בפאה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות חגיגה פ"א הי"ב).
הפאה אין לה שיעור מן התורה אין לפאה שיעור, ואפילו הניח שיבולת אחת יצא ידי חובתו. אבל מדברי סופרים שיעורה לא פחות מאחד מששים בין בארץ בין בחוץ לארץ. ומוסיף על האחד מששים לפי גודל השדה ולפי רוב העניים ולפי ברכת הורע. כיצד? – היתה לו שדה קטנה ביותר שאם יניח ממנה אחד מששים אין בכך כל תועלת לעני – הריהו מוסיף על השיעור. וכן אם היו העניים מרובים – מוסיף, ואם זרע מעט ואסף הרבה, כיון שזכה לברכה מיוחדת – מוסיף לפי הברכה. וכל המוסיף על הפאה מוסיפים לו שכר, ואין לתוספת זו שיעור. במשנה בפאה, וכרב ושמואל שלא נחלקו על המשנה. (רמב"ם שם הלכות מתנות עניים פ"א ה"טו).

